

in cibus conspectu sfo: III. Regum XVII. Nullo ergo modo inter æquivocas expressiones referenda iura delictiva formula, quidquid attendit reitor non pauci.

XIII. Iuramentum non continet sequentia dicta, *Sine nequam, mendax, infidelis, hæreticus, sine fur; empuetur mihi natus, auriculis, si ita non est:* similes namque loquutiones, iuxta commune acceptionem, non hinc quamdam præferunt sponsonem. Sequentes vero formula, *Interficiar, moriar, dispeveram,* si per modum execrationis proferantur, iuramentum continent, ut dictum est supra: reddunt enim hunc sensum: *Deus, quem in seipsum appello, me occidat, si verum non est quod profero.* Secus dicendum, si *emunitative* solummodo pronuntientur: committitur enim hoc pacto non nisi quamdam sponsonem præferunt. Iuramentum quoque non esse mihi probabilis videtur, *Iuro per me ipsum, per eum qui sum, vulso giro da quel che sono:* quamvis enim homo lingularis Dei creatura sit, iuxta tamen commune sententiam non aliud intelligitur quam interpositio fidei, & auctoritatis humane.

CAPUT VI.

Nennulle alie questiuicula circa iuramentorum formulas, potissimum circa hæc, Per Deum, resolventur. Regula quoque per iuramentis discernendis.

I. A Deo familiaris est hominibus consuetudo iurandi, ut Auctores non pauci, cum præfatam consuetudinem abolere nequeant, iuramentum non esse adfirmid id quod absolute iuramentum est; quemadmodum ex sequentibus planum erit.

II. Quæst. I. An iurent homines passim aientes, Per Dios que s, ut Hispani; Per Diu ut Fovaintenses; Per Dio, ut Itali; Per Dio, ut Siculi: qua omnia idem sonant ac per Deum? Resp. Patrius Spor tract. III. in 2. præcep. Decal. cap. 1. sec. 1. n. 9. docet, homines Deum sic invocantes, si præscindant ab invocatione divini testimonii; seu si, dum prælata verba proferunt, negativè se habeant (quod idem valet ac si neque intentionem habeant iurandi, neque non iurandi) nullo modo iurare. En illius verba. Iterum non est iuramentum, quia eo ipso Deus non invocatur ut testis: alioquin semper iurarent, & sapissime periurarent qui ad singula fere verba essentiant illud suum, Per Deum, Per sacramentum &c. Unde Confessarius audiens penitentem falso iurasse se accusantem,

non statim periurasse censere debet; sed interrogare, an intenderit Deum invocare in testimonium. Et quidem falsitatis: & longe sapissime deprehendet non fuisse periurum, sed mendaciam materia sua dicitandam, aliquando officiosam, aliquando iocosa, & sic venialia. Animum intendens velim ad rationem quam Auctor ille prodit, ut evincat iurantes per Deum non iurare: quia alioquin semper iurarent, & sapissime periurarent. Quapropter, ne hoc legi fateamur, dicendum est illos non iurare. Hoc est familiarissimum principium plurimum recentium Casuistarum. Quia homines passim ex pecunia mutuo dato proventum accipiunt, non committunt iuram. Cur? quia alioquin omnes fere essent usurae labe infecti. Hoc rationis frequentissime utuntur. Sed & consuetudo quæ Auctor iste deducit, digna consideratione est. Subdit namque, quod licet peccitans se accuset falsi iuramenti, sua conscientia sic didicisse Confessarius. Unde Confessarius audiens penitentem falso iurasse se accusantem, non statim periurasse censere debet. Hæc a Theologo prolata vivit, fere credibile foret, nisi typis edita legeretur. Concludit tandem, quod licet falsitatem sub illa divini testimonii invocatione pronuntient iurantes, non nisi mendacium iocofum, vel officiosum pro materia diversitate committunt; & consequenter solum venialiter peccant. Quid Chrysolomus, quid Augustinus, quid Patres omnes tam acriter inveniant adversus iurandi consuetudinem? Nam qui ex consuetudine iurant, expressam intentionem iurandi non habent, nihilque de iuramento cogitant. Hanc doctrinam hausit Spor ex Tamburino, quem in abum furorum magistrum perhibet. Non ab eo confusa verba etiam Tamburini illic transcribere, ut cautions reddam lectores huiusmodi Auctorem. Tamburinus itaque Lib. III. in Decal. cap. 1. §. 3. n. 6. hæc scribit. Per quæcumque verba, etiam perspicue Deum continentia, multo magis dubie, emittitur iuramentum, erit omnino, & semper in foro conscientie ad intentionem iurantis attendendum, si velimus deprehendere, an verum iuramentum sit. Vel enim, quæcumque tandem verba proferantur, intendit quis primo positive invocare Deum, vel secundo positive non invocare, vel tertio (sive quia non advertit, sive quia non scit) præscindit ab eiusmodi invocatione; hoc est, nec intendit, nec non intendit invocare. Partitio videtur adæquata: continet enim contradictoria, & prævisionem ab ipsi. Iam

si pri-

si primum, certo erit iuramentum, ut ex se patet. Si secundum, certo iuramentum non erit, ut fateatur communiter Doctores... Licet enim ego dicam, Iuro Per Deum, si anima per hæc verba Deum ut testem meo dicit implorare, utique non implorabo, nisi valde materialiter, sicuti si pisticus a magistro edocuit eadem verba proferret. Certe in Sicilia ignobiles viri in unoquoque verbo Par Dio iurantes. Quis autem dicat, eos ignobiles vere iurare, non nec nisi aliquando sciunt quid significet illud Par Dio? Videtur autem ex sua nomine significare Per Deum. Denique si certum, certo item iuramentum non erit, quia non invocatur Deum. Cum enim hic abstrahat ab invocatione, clare apparet invocationem non exhibere. Duo hic docet Tamburinus: quorum utriusque certissime fallum est, nempe quod iurans sine animo iurandi, non iuret: quæ propositio ab Ecclesia damnata est, ut infra videbimus; alterum quod iurans, si non advertat se iurare, seu si præscindat ab invocatione divini testimonii, non iuret: quæ pariter propositio fallæ omnino mihi est, & scandali plena. Sed, quod maxime animadvertere desimus, est, Tamburinum testari, has suas propositiones communiter a Doctoribus edoceri. Laudat namque Layman, qui sane Lib. IV. tract. III. cap. 1. num. 3. eas docet. Citat deinde. Duo hic docet Suarez Lib. I. de iur. cap. 1. num. 4. sed falso: nihil enim ibi habet insignis iste Theologus quod his opinionibus faveat. Rationem porro allegat Tamburinus ad suas propositiones confirmandas, quæ eadem est ac illa quam ex Spore modo produximus. Iurant enim Siculi, inquit, unoquoque verbo, Par Dio, quod idem sonat ac per Deum. Quis autem dicat, eos iurare? Nomen valida ratio? Sed subdit: Ignorant enim, vel non advertant, quid sit illud Par Dio, quidve significet. Quid sunt illi qui hoc ignorant? Christiani? Catholici? Ignorant ergo christiani populi secundum Decalogi præceptum? At, dum sanctissimum Dei nomen pronuntiant, tamquam pisticæ a magistro docti, materialiter illud proferunt. Pisticæ ergo sunt Siculi ignobiles circa Dei cognitionem? Quid, quædo, eos docent Parochi, & magistri, dum illis edisserunt, Non assumes nomen Dei tui in vanum? Oblivuit ne hoc mandatum in Sicilia? Hæc Tamburini doctrina minus congruit eius patriæ, cuius gens acuminè ingenii præstat; & præterea christiana professio nimum probrosa, ac infelæ est. Et profecto, si dum per Deum assertiones nostras firmamus, iuramentum non pro-

ferimus, hæc sola ratio, quæ non advertimus nos iurare; eadem ratio excusare licebit blasphemias, convicia, maledicta, & flagitia quæque. Hanc Tamburini doctrinam docent, præter Spore, & Layman citatos, Felix Potellus Tom. I. par. II. de 2. præcep. Decal. c. 11. n. 153. Laurentius Pisanus in suo Gladio Gædon. prop. xxv. sub fivem, Leander tract. 1. disp. 111. q. xi, & alii non pauci. Contentant aliqui iniuria affici Tamburinum, led immerito. Vide infra Diff. 11. c. 11. n. 9. quæst. 2.

III. Doctrinam itaque, & opinionem quam ex citatis Auctoribus descripsi, tanquam fallam, & improbabilem reicio. Ad plenicrem tamen quaestio, & resposionem intelligentiam dico, eos qui suas assertiones confirmant his formulis, Par Dio que s, Par Dio si, Par Dio mi, Per Dio, quod idem est ac dicere per Deum, vere iurare; & si frequenter his formulis utantur, in consequenda iuramentis verari. Si quis vero ira lubra perierit, vel molestia affectus proferet illud Per Deum, atque non iuraret, quia nihil adfirmaret, vel negaret; sed nihilominus nomen Dei in vanum assumeret; led in vanum illud assumunt alii dicentes, Di Dio, Po far Dio, nihil adfirmantes, vel negantes.

IV. Quæst. II. An qui passim nomen Dei assumunt in vanum, licet nihil adfirmet, vel negent, peccent mortaliter? Resp. Qui in quæcumque ira, tædii, gaudii, alteriusve perturbationis occasione, nomen Dei usurpat, proximo periculo iurandi, & peierandi sese committit. Vix enim fieri potest ut in omnibus fere animi sui motibus Dei nomen pronuntiet, & data occasione adfirmandi, aliquid, vel negandi, illud nomen non invocet. Gravior ergo peccare eos aliter qui Deum continenter nominant, non tantum ab vanam, continuam & scandali plenam Dei invocationem, quantum ob gravissimum voluntariumque peierandi periculum. Quare Confessarius prudens & pius neminem illorum qui passim nomen Dei usurpat, absolvat, nisi promittant, & periculo facta, replea linguam suam cohibeant ab eiusmodi vana, & continua divini nominis assumptione. Et quamquam sub initium divine nominationis peccatum grave Confessarius non deprehendat, non ob id penitentem absolvere debet, quando a divini nominis assidua pronuntiatione abstinere detrectat. Ex conscientia liquidem plurimum Confessarius, & ex quorsdam Auctorum nimis laxa doctrina, sacrosæ consuetudo iurandi non raro proficiscitur.

P. 4. V. Q. III.

V. Quæst. III. *An maiorem vim habeat hæc formula, Per meam animam, per meam conscientiam, præ ista, In mea anima, in mea conscientia?* Resp. Nullum discrimen in prefatis formulis, ad vim confirmandi assertiones quod attinet, ego deprehendo: idque communiter sentiunt Auctores. Iurat ergo qui dicit *five per animam, five in anima mea*: quia anima eximium ac præclarum est Dei opusculum, in quo, tanquam in imagine, speciali modo divina maiestas effulget. Non iurat vero, ut mihi verosimilius videtur, qui dicit *five per meam, five in mea conscientia*; quia hæc formula dicendi iuxta communem acceptionem reddit hunc sensum, *Hoc quod dico, est quod sentio in mea conscientia, ita docent magis communiter Auctores, Sotus, Suarez, Ledesma, Fagundes, Lessius, Sanchez, & recentiores fere omnes. Opusculum docet Sylvestro, Azorius, Aragonius, & alii. Ideo totum est adhibere a simili loquendi formula. Sacrosanctum est iuramentum, idcirco levare lingua custodienda.*

VI. Quæst. IV. *An iuret qui dicit, Iuro per meam conscientiam, vel in mea conscientia?* Resp. Negant Sanchez, Ledesma, Leander, & alii. Ego vero cum Soto, Sylvestro, & Azorio, Navarro, aliique Iuliano hominem sic loquentem iurare. Quia illud verbum *iuro* ex sua propria significatione sufficit ad iuramentum, nisi per aliquid additum vocabulum distrahatur a suo significato: puta, *sic diceret, Iuro per meam conscientiam, per decem &c.* At, dum quis *per suam conscientiam* iurat, rem prodit gravissimam, atque estimatione dignam. Siquidem, dum quis absolute quiddam affirmat in sua conscientia, magnam vim addit suæ assertioni. Propria liquidem conscientia in communi acceptione quiddam habetur permagni momenti. Fallum ergo est quod adversarii obtrudunt, scilicet hoc vocabulum, *propria conscientia*, distrahere verbum *iuro* ab eius nativæ significatione, quin e contrario illud in proprio significato magis confirmat. Est sane, quod rem consecræ videtur, ipsi adversarii latentur, eum qui pronuntiat talia verba, *in propria conscientia*, reipia iurare, si expresse iurare vellent. Id namque concedunt Salmanticenses cum aliis tract. XVII. cap. 1. punct. 3. num. 28. At qui dicit, *Iuro per meam conscientiam*, expresse iurare vult: ergo iurat: expresse namque adhibet verbum *iuro*, & testem invocant suam conscientiam. Cedo: cum quis dicit, *Iuro*, quia ratione dicere possumus nos, vel

ille ipse qui tali verbo utitur, se non iurare? Licet ergo non iurare censetur qui solum affirmat aliquid in propria conscientia; dum tamen pronuntiat, *iuro per conscientiam*; iplum, cum laudatis gravissimis Theologis, iurare sentiendum est. Similiter, hæc dum quis quiddam in fide sua affirmat, non iuret; cum tamen dicit, *Iuro per fidem meam*, tum iurare afferendum est ob rationem iam assignatam.

VII. Quæst. V. *An iuraret qui diceret, per vitam mei equi, per conservationem huius arboris, aut alterius rei inanimatæ?* Resp. Hoc quæsitum sub iisdem terminis proponit Leander tract. 1. disput. 111. q. 111. Resp. autem his verbis: *Ex vi verborum est iuramentum: quia ad illud ea verba ex se sufficiunt; nisi ex circumstantiis appareat ea dici ad vitandum iuramentum verum.* Idipsum docet Suarez cap. XIII. n. 27. & Sanchez num. 36. Id ego quoque non nego; sed solum addo, potiori iure dicendum, proferre iuramentum eum qui iurat per suam conscientiam, per suam fidem, quam cum dicit, *Iuro per vitam huius equi, huius arboris, vel lapidis*; aut alterius rei inanimatæ.

VIII. Quæst. VI. *An si quis interrogatur hoc modo, Iuras mihi per Deum, rem ita te habere? & interrogatus responderet, Ita res se habet, iuramentum ederet sic respondendo?* Resp. Sanchez Lib. III. cap. 11. n. 28. docet hunc non iurare; affirmat vero illum iurare, si responderet, *Ita*, aut capite dumtaxat annueret. Hoc discrimen commentarius, & inane mihi videtur. Sive enim respondeat interrogati sub iuramento, *Ita res se habet, five ita absolute*, perinde est: quoniam responso correspondere debet interrogationi, quæ sub iuramento petit responsum. Quare dum respondet tali interrogationi, *vere* iurat, omni circutione subacta, nisi ex circumstantiis colligatur respondentem declinare velle iuramentum.

IX. Quæst. VII. *An iuret qui his expressivibus utitur: Volo dictum meum iuramentum esse: tam certum esto dictum, & promissum meum, ac si foret iuramentum?* Resp. Layman proponit hæc iurandi formulam, quam Germanis familiarem asserit, resolvitque sic loquentem iurare, si intentionem iurandi habeat, & quoties ea verba profert coram iudice exigente iuramentum, ac tandem quando deliberate, & serio verba illa pronuntiat: quoniam iuxta communem estimationem pro iuramento accipiuntur. Addit vero, iuramentum non esse, si intentio

deficit

deficit iurandi; cui subscribit Patritius Sporer n. 8. At, quando prefata verba iuxta communem populi intelligentiam pro iuramento accipiuntur, & loquens serio ac deliberate ea profert, intentio interna vim non habet adimendi iis verbis illum significatum quem iudicandum communem acceptionem habent, ut supra dictum est.

X. Quæst. VIII. *An eiusmodi formulæ, quas familiares habent Foroiventenses, Al Seguneli si, Segunli si, five Segunli no: Al Seguneli lagi, iust, e potens, proferant veram iuramenti rationem?* Resp. Quisquis Auctor varias iuxta suæ patriæ morem iuramentorum formulas proponit: idcirco consentaneum, opportunoque duxi & ego recensitas nostrorum Foroiventium peculiariæ asserendæ formulæ proponere. Porro quid illa dialectus, *Al Seguneli*, five *Segunli*, five *Segunli*, reipia præcise significet, a nemine colligere potui. Hoc certum est prefatam formulam apud talem nationem quandam præferre iuramenti speciem: videtur enim idem sonare ac *per Evangelium*: & eundem idem sonantem respectum ad Evangelium, ac Deum ipsum, constat ex attributis in ultima formula descriptis: *Al Seguneli lagi, iust, e potens*: quod significare videtur, *per Evangelium sacram, iustum, & potens*, seu *per Deum potentem*: quam formulam verum continere iuramentum, nemo non videt. Nudum autem verbum, *Seguneli*, seu *Segunli*: suapte natura iuramentum non continet: nec enim absolute significat, etiam in illo idiomate, *Evangelium*: quoniam suo proprio nomine nuncupatum *Evangelii*, aut *Wagneli*. Quia tamen lub initium fortasse pro Evangelio usuratum fuit *Tò Segunli* idiomata namque illud constat quoddam esse ex lingua Latina, Hispanica, Gallica, Longobardica, aliisque exoticis) idcirco temporis decursu quædam vocabula suam avitam significationem amittunt: quod de prefato verbo *Segunli* mihi compertum est. Plurimum annorum intervallo illud proferre audivi, quin intelligerem quiddam. Dicendum ergo, quod verbum illud absolute prolatum ambiguum sit (quantum mihi in prefata lingua educato consistare potest.) Intentio itaque proferentis attendenda est. Exploratum namque habeo, plurimum illud proferre vocabulum, quin quid significet percipiant. Tunc ergo solum hæc formulæ, *Al Segunli*, five *Segunli si*, iuramentum continent, quando illam adhibet, iurare serio intendit; secus, cum ab illis pro-

nuntiat qui neque iurare in animo habent: neque verbum iuramentum continere sciunt: quia reipse esse iuramentum non continent. Curet tamen Confessorius ut a tali verbo pro viribus caveant fideles, utamque linguam cohibeant.

XI. Quæst. IX. *An licitum sit iurare per falsos deos: & an iuramentum per eosdem factum a Christianis obliget?* Respond. Iam ex iis que dicta sunt, conitat, invocantem creaturas quasque, tanquam infallibile testimonium veritatis, impiam proferre blasphemiam. Qui ergo iuraret per falsos deos, illum testimonium tanquam manifestum veritatis argumentum invocando, peccatum idololatriæ perpetraret: quia attribueret idolis, & creaturis quod soli vero Deo competit. Hinc Deus prohibuit Iudeis iuramentum per falsos deos, EXOD. XIII. *Per nomen exteriorum deorum non iurabitis: neque audietur ex ore vestro: quemadmodum etiam illis iurare prohibuit Christus in Evangelio, neque per calam, quia stercus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymam, quia civitas est magni Regis, Matth. v. quoniam propensæ erant Iudei in idololatriam, & adorationem cæli, & terræ. Nullo itaque modo licitum est per falsos deos iurare. Et, cum aliquando per locum dicitur, *per Iovem, per Mercurium, Iuro totis lapidem*, non est iuramentum; sed iocosa quedam phrasal, quæ in communi acceptione nihil affirmat, aut negat: & qui ea utuntur, effugere five admirationem, five negationem student. Hinc patet licentia quæsti pars. Nam, si iuramentum nullum est, nulli conlequi ex illo obligatio valet. Solum ex conscientia erronea quis adstringi potest ad implendum promissum. Sic Ethnicis per idola iurantes, Hebræique ut verum nomen colentes, vi conscientie erroneæ tenebantur implere iuramenta facta. Similiter, si Christianiani aliqui putarent iuramentum factum per falsos deos, verum esse iuramentum, illud observare deberent, donec conscientiam errantem, seu errorem depoerent. Errore tamen exculto, promissio iuramento firmata observanda esset tum a Christianis, tum ab Ethnicis, non vi iuramenti, sed vi fidelitatis humane. Quæ omnia communissima sunt.*

XII. Quæst. X. *Quid dicendum de sequentibus formulis: Hæc faciat mihi Deus: Hæc addat: Numquam Deus mihi pareat, nec me faciet, nec me defendat: Mala morte obeam: mentum continet, quando illam adhibet, iurare serio intendit; secus, cum ab illis pro-*

Di-

Diabolus me ad infernum deportat, si ita non est? Resp. In primis formalis, in quibus nomen Dei invocatur, dubio procul iuramentum execratorium continetur; quemadmodum & in ceteris aliis, si in confirmationem veritatis formula illae adhibeantur. Quin hæc inter iuramenta execratoria sunt omnium potissima.

XIII. *Quest. XI. An hæc alia formula contineant iuramentum execratorium? Ampuatur mihi aures, abscondatur nasus, caput, brachium, si ita non est.* Respond. Aboluit, & sermonis rigore spectato, eiusmodi phrasæ vim iuramenti execratorii habere possunt: quæ de causa prohibuit Deus Matth. v. *Negue per caput tuum iuraveris.* Attamen, ut communitur profertur, iuramentum non continent. Nil liquidem minus intelligant homines quam iurare, cum vulgo santur, *Mi haano tagliate le orecchie, il naso, le testa, il braccio, non è così.* Quæ formulae alio modo etiam scriptis profertur, nempe *Giurco, sconmetto la testa, le orecchie, il naso, il braccio, se non è così.* Ubi apparet, nullo modo Deum invocari tanquam vindicem, seu ut tanquam iudex vindictam sumat; sed meram & nudam sponsonem hæc & similia præterre.

Regule nonnullæ proxiæ.

XIV. Quamvis ex resolutione plurium questionum, circa quas hucusque veritati fuimus, colligere quicquid possit, quando assertiones iuramento firmentur, nec ne; lubet nihilominus pauca generalia regulas exhibere, quibus iuramenta a simplicibus assertionibus discernantur, ut unico quasi intuitu valeat lector que latius disputata sunt, conspiciere.

XV. *Regula prima.* Communiter Doctores primam omnium docent, in iuramento, quibuslibet verbis illud concipiatur, attendendam esse mentem, & intentionem iurantis: quia, inquit, licet quis Deum invocet, sitamen intentionem expressam non habet iurandi, reipia non iurat: Quam regulam per ceteris inculcant Sanchez, Sporer, Tamburinus, & alii plures. Hæc regula partim vera, partim falsa est. Utrique mens, & voluntas iurantis attendi debent; sed veram quoque est iurante m teneri suam intentionem, seu mentem & animum conformare ad verba que profert. Hæc falsa est, nisi fallor ego, recentiorum plurimum regula data, quatenus illi docent, Dei invocationem non esse iuramentum ex defectu intentionis iurantis. Quo-

niam, dum pronuntiat illud iuramentum per Deum, atque adfirmat per Deum ita se habere, & advertere adfirmatur ad divinum testimonium, quod invocatur, & intentionem verbis divinum testimonium invocantibus aptare tenentur. Quandoquidem, dum probantur nomen Dei in variam assumere, simul liberam summam consideratione, & recognitione illud usurpare. Quare ipse defectus intentionis, & considerationis, quem recentiores Theologi obtrudunt ad excusandos Christianos, passim per Deum suas assertiones confirmantes, peccatum est. Quando ergo formula verborum suapte natura iuramentum exprimit, cuiusmodi est hæc, quæ expresse invocatur divinum testimonium, *Per Deum ita est*, vulgo *Per Dio sì*, aut *Per Dio no*, *Testis est mihi Deus*, simileque, iuramentum est; tamen iurandi expressam intentionem non habet iurandi: quod supra demonstratum est, & infra, dum de concludenda iurandi sermo erit, salus ostendetur. An vero qui expresse invocatur divinum testimonium, simileque expresse iurandi velit, reipia iuraret, infra resolvam. Tunc vero intentio iurandi potissimum necessaria est, cum verba sensum ambigunt, & varium habent; eiusmodi sunt hæc, *In veritate, vere, per fidem meam*, quæ de veritate, & fide humana, vel divina intelligi possunt secundum diversam iurantis intentionem.

XVI. *Regula secunda.* Ad iuramentum non requiritur verbum *Iuro*; sed satis est divini testimonii invocatio exprelta, ut si dicatur, *per Deum, per Virgineum Mariam.* Hoc verbum *Iuro* absolute prolatum sine alio addito stricte acceptum iuramentum contrahit; communiter tamen qui iurant, addere solent per quod iurant. Si verbum addatur indifferens non invocari divinum testimonium, & quod illud verbum *Iuro* a sua propria significatione distrahatur, iuramentum non editur. Si quid vero addatur denotans Deum in testem vocari, iuramentum efficitur. Interdum, etsi nihil addatur, solum verbum *Iuro* sufficit ad verum iuramentum. Id autem colligendum ex circumstantiis est; ut, si qui iuramentum exigit, dicat, *Iuras mihi per Evangelium, iuras mihi in forma iuris?* & alter respondeat *Iuro.*

XVII. *Regula tertia.* Verba que duplici in sensu usurpari possunt, ut sunt ista, *Duplex videt que facio; quod nullo, est Evangelium, & alia similia, quæ evangeticæ, aut iudæicæ profertur possunt, interpretari debemus habito respectu ad illos qui eadem pronuntiant.* Nam, si vir bene moratus, minusque

que iurare solitus, illa profertat (nisi oppositum sit satis apertum) ipsum evangeticæ, non iudæicæ, aut protulisse interpretari debemus. Secus dicendum de viris iurando affueris.

XVIII. *Regula quarta.* In verbis ambiguis, potissimum in iis in quibus non respiciendæ peculiariter modo divina maiestas, attendenda est intentio loquentis, patriæ consuetudo, item aliæ circumstantiæ, & maxime mores proferentis ea verba.

XIX. *Regula ultima.* Ob oculos semper habenda est regula illa divina quam Christus ipse tradidit Matth. v. *Sic autem sermo vester Est est, Non non: quod autem his abundantius est, a malo est.* Hoc memorie designandum est; a malo nempe proficisci vel loquentis, vel audientis animo omne id quod præter simplicem affirmationem est, vel negationem non additur. Quapropter non modo abstinere debemus a verbis ambiguis, & æquivocis, quæ pro iuramentis accipi, & non accipi possunt; verum etiam a quibusdam verbis corruptis, ut *per christa, per dia, per diana, per diobacco*, aliique id genus, quæ, quamquam distrahant verbum *Iuro* a sua germana significatione, habent nihilominus cum iuramento quandam affinitatem; & quandam iuramenti speciem obficiunt. Abstinentium, inquit, est ab eiusmodi, & similibus corruptis vocabulis, tum propter scandalum quod interdum pullis ingeritur; tum propter facilitatem, sive periculum usurpandi vocabula, & veras iuramentorum formulas profectis; tum quia Christus Dominus prohibuit assertionibus nostris præter *est est, non non*, quicquam addere, libdens a malo esse, seu malum esse, quicquid addatur: *quod autem his abundantius est a malo est.* Hæc itaque Christi Domini regula ante oculos tuos semper sit. Quam regulam multo ante hominibus tradiderat Ecclesiasticus cap. xxiii. *Indisciplinate loquela non assuecit os tuum: est enim in illa verbum peccati.* Ex his omnibus collige, quam petus loquantur, gravissime delinquant illi qui non solum vocabulis corruptis utuntur, sed passim exclamantur esse iuratum; *Passer Dio, Passer, o potenza di Dio, servo di Dio.* Ili contententer violant secundum Decalogi præceptum; assumunt Dei nomen in vanum: & licet non iurent, fed exclamant, vel tedio affecti, vel admiratione, seu alia animi perturbatione moti; nihilominus, ut dictam est, peccant, tum propter scandalum, tum propter vanam Dei nominationem, tum propter

facilitatem, sive periculum prolabendæ ex continua Dei vani nominatione in consuetudinem iurandi, & peccandi: Quapropter nunquam ego istis absolutionem impartio, nisi emendationem promittant, & pro viribus præsent.

CAPUT VII.

Iuramentorum divisiones traduntur: & omnia iuramenta sunt eiusdem speciei, explicantur.

I. **E**Xposita iuramenti definitione, exhibitique verbi iurandi formulis, reliquum nunc est ut plurimas item iuramentorum divisiones promamus. Ex duplici capite De Thomas est, quæ lxxxix. art. i. divisionem iuramenti arcifit, videlicet ex parte rei iurate, & ex modo iurandi.

II. Ex parte materiam, seu rei que iuratur, dividitur iuramentum in *assertorium, & promissorium.* Iuramentum *assertorium* est quo Deus in confirmationem veritatis vel præsentis, vel præteritæ invocatur. Si dicas, *Iuro me illud delictum nudius tertius non commisisse*, iuramentum est de re præterita. Si dicas, *Iuro me nunc ignorare profus istud de quo interrogor*, iuramentum est de re præterita. Hoc iuramentum assertorium fieri potest vel super veritate actionis præsentis, aut præteritæ ipsius iurantis, ut cum quis iurat se illud crimen non commisisse, vel se credere, & profiteri fidem catholicam; aut super veritate actionis præteritæ, vel præsentis, quæ alteram personam spectat; ut cum testes iurant, se forte, vel necesse, Petram perperale tale delictum. Iuramentum *promissivum* est illud quo quis rei futuræ promissionem firmat, ut alterum scituros reddat: v. g. cum quis iurat se hæc pecuniam de iuramento alteri, aut quidpiam aliud facturum: *En verba ipsius D. Thomæ. Drivum testimonium quodque inducitur ad assertivum præsentia, vel præterita; & hoc dicitur iuramentum assertorium: quodque autem inducitur ad iuramentum assertivum ad confirmandum aliquid futurum; & hoc dicitur iuramentum promissivum.* Quæ omnia ut clarior intellegas, adverte sequentia. In iuramento assertorio semper id quod primo impicitur, est notitia præsentis, seu iurate. Quare, five actio sit præsentis, five sit præterita, veritas iuramento subiecta semper præsentis est in mente ipsius iurantis. In iuramento *promissorio* semper includitur *assertivum*; quia qui iurat se aliquid facturum, primo Deum in testem vocat

voctat veritatis presentis, se nempe nunc re-
plere habere animum, seu voluntatem efficien-
di quod promittit; secundo autem Deum
invoctat tamquam fideiorem veritatis futu-
re, videlicet quod implebit, & executioni
mandabit rem promissam. Nec propterea di-
visio superflua est. Inquid, licet promissio-
num iuramentum inliquidum asseriturum, non
tamen contra. Cum quis iurat quidem de
futuro ab altero prestantum, puta, *Iuro Pe-
trum ingressum Religionem*, est iuramen-
tum non promissorium, sed asseritorium: iu-
rum enim me nunc scire. Periturum amplec-
tum statum religionum. Qui hoc modo iurat,
vehementer, gravissimae rationes habere
debet id retinendum: aliter iuramentum tenere
soleret in absolutum, seu simplex, quo quis
absolute iurat se quidquam facturum; & in
confirmatorium, quo scilicet confirmatur vel
votum Deo factum, vocaturque *votum iura-
tum*, vel pactum cum homine initum, &
dicitur *pactum iuratum*, vel promissio facta
Deo, & homini simul, ut quando iuramen-
to promittis Deo, pecuniam te datum tali
pauperi, qui promissionem tuam acceptat;
& dicitur *votum cum pacto iuratum*. Praeva-
ricator duplicem, vel triplicem malitiam con-
trahit. Nam qui votum iuratum Deo violat,
peccat & contra votum, & contra iuramen-
tum, seu duplici peccato adversus religionis
virtutem. Qui vero votum non implet Deo
factum, & iuramento postea firmatum tum
Deo, tum homini, praeter duplicem malitiam
adversus religionem, violat fidelitatem
Deo, & homini debitam, & simul infanti-
litiae peccatum adversus hominem promissarium
committit.

III. Ex parte modi, seu formulae pronun-
tandi iuramentum, fecerunt in *confestato-
rium*, quod fit per simplicem contestationem,
seu invocationem divini testimonii, ut cum
simpliciter dicitur, *Iuro per Deum ita esse*;
& in *execratorium*, quo invocatur Deus, non
tantum ut infallibilis testis veritatis, sed etiam
ut vindex fallitatis. Hoc autem iuramen-
tum posterius triplici formula concipi, & pro-
ferri valet. Primo, dum quis absolute &
expresse sibi malum imprecatur a Deo inhi-
gendum: v. g. cum dicit, *Deus me puniat*,
peniat, *damnet*, *mei oblitiscatur in moris
periculo* &c. Formulae quoque olim communiter
obtenebant, talis erat: *Hec faciat mihi Deus*,
& hoc addit. In iure canonico haec nunc
viget: *Ita me Deus adiuvet*, & haec sancta
Evangelia. Haec execratio gravissima est:

hunc enim sensum reddit, *Deus me non ad-
iuvet, si falsum pronovio*. Secundo, cum
quis iurat imprecando sibi malum a creatura
inlegendum, Deo sic permittente; ut cum
dicit: *Fulmen me occidat, diabolus me rapi-
at, terra me deglutiat, mors soluta moritur*
&c. In his tamen imprecationibus, ut verum
sit iuramentum, necesse est iuramentum respic-
tum habere ad Deum, illumque invocare
ut vindicem talia permittente. Si enim
quis solum imprecatur sibi malum sine alio
respectu ad Deum, iuramentum non ederet.
Tertio modo iurari potest per salutem, &
vitam parentum, filiorum, Principis, Cae-
saris &c. quorum sensus est: *percat salus, pe-
reat vita filiorum, parentum, Principis, Cae-
saris, si ita non est quod dico*. Sancti viri
cum veteris, tum novi foederis ubi sunt in-
terdum iuramentis execratoris. Ioseph iura-
vit hoc modo: *Per salutem Pharaonis non
egrediemini hinc*: Gen. xlii. vers. 15. D.
Paulus iuravit super animam suam: *Testem
Deum invoco in animum meum*: II. Cor. i.
Per execrationem David quoque iuravit: *Si
reddidi rebellentibus mihi mala, decedam
merito ab inimicis meis manibus*: Psal. vii.
In cuius Psalmi commentario haec scribit
Augustinus. *Iurare videtur per execrationem*,
*quod est gravissimum iuramentum genus; cum
homo dicit: Si illud feci, illud patiar*. Illud
animadvertendum est, quod dum iuramen-
tum execratorum proferitur per salutem, vel
vitam aliarum personarum, haec debent ad iu-
rantem aliquo titulo pertinere: ut patet in
exemplis adductis parentum, Principis, Cae-
saris, filiorum, uxorum &c. Quapropter,
cum quis dicit, *Sagitta me comburat, nisi
verum dixerit*, maledictum, non iuramentum
profert.

IV. Iterum ex parte formae iuramentum
dividitur in simplex, & solemne. Iuramen-
ta simplicia sunt quae a privatis hominibus
sunt, verbis illis quae ipsis magis placent.
Iuramentum solemne illud est quod fit quod-
dam solemni ritu, & forma vi iuris, ad con-
suetudinis praescripta. Ethnici innumeros iu-
randi ritus habebant, de quibus consule Ale-
xandrum ab Alexandro *Lib. V. gential. cap. x.*
Iudaei quoque plures pro iuramenti ulu
ritu observabant. Celebriores erant manuum
elevatio. Gen. xiv. vers. 22. *Levo manum
meam ad Dominum Deum excelsum*. Trans-
latus item inter duas vituli oculos, seu cuius-
cumque victimae partes. *Vitulum quem con-
siderem in duas partes, & transferem inter
dissosiones eius*: Ierem. xxxiv. vers. 19. Sed
sole.

solemnior erat ritus ponendi manum sub fe-
more illius qui iuramentum exigebat. Hoc
ritu Abraham exegit iuramentum a famulo
suo seniore: *Pone manum tuam subter femur
meum*: Gen. xxiv. vers. 2. Eodem quoque
ritu Iacob morti proximo petiit a filio suo
Ioseph: *Si inveniri gratiam in conspectu tuo*,
pone manum tuam sub femore meo: Gen. xlvii.
vers. 29. Super haec caeremonia variae sunt Pa-
trum, & Interpretum sententiae. Aliis omni-
bus, communior est illa quam refert Hiero-
nymus in Quaestionibus Hebraicis, nimirum
filio signo iudicatum fuisse, iuramentum praesi-
tari in fide Christi, qui tum continebatur
in Iudibus Abraham, & Iacob, ut Paulus lo-
quitur *Hebr. vi.* Et re ipsa non legimus hanc
caeremoniam adhibitam ab aliis fuisse quam
ab Abraham, & Iacob.

V. Noltris pariter temporibus varii ritus
praescribuntur pro iuramentis solemniibus tum
in iure civili, tum in iure canonico. Com-
munior ritus elucet in contactu rerum sacra-
rum, ut Evangeliorum, reliquiarum, & etiam
sacrosanctae Eucharistiae. In foro civili
solerent tangere sceptrum regium, aut attole-
re priores digitos. Si varias istius fori solem-
nitates in iuramento servari solitas scire
cupis, consule *Leg. Generaliter §. ultim. cod.
de reb. cred.* Olim ritus solemnis, & commu-
nis Christianorum, erat contactus altaris, seu
privatis fiebat. De hoc iuramento loquitur
Chrysolomus homil. xv. ad populum. *Cum
super mensam aditus facram, & ubi Chris-
tus postus est immaculatus, ibi fratrum tuum
impollas... saltem librum istum reserere quem
in iuramento portigas*.

VI. Iuramentum solemne triplex est, seu
triplici modo fieri solet. Primum est *verbale
tantum*, quod solis verbis fit, & in ipsis ver-
bis certa quaedam forma servatur; ut quan-
do iuramentum fit per expressam Dei invo-
cationem, vel etiam sanctissime Virginis,
aliorumque Sanctorum. Secundum iuramentum
reale tantum nuncupatur, quod fit simpliciter
contactu Evangeliorum, peccatoris, crucis, al-
taris &c. nullis omnino verbis adhibitis. Tertium
iuramentum *mixtum* dicitur, quod &
verbis, & contactu rei sacrae fit. Iuramen-
tum itaque solis verbis fieri potest, & dicitur
verbale: item solo signo exteriori, tactu,
gestu, vel nutu, sine verbis (neque enim
verba necessaria sunt ad iuramenta) & dicitur
reale: tandem verbis, & lignis simul; &
dicitur *mixtum*, vel etiam *corporale*, quia praeter
verba insuper corporalis actio adhibetur.

VII. Iuramenta solemnia solent etiam esse
iudicialia, quae videlicet in iudicis praesentia-
tur: suntque varii, ut ita dicam, generis.
Primum iuramentum *iudiciale* illud est quod
fit sub initium litis, & vocatur *iuramentum
calumniae*, quod videlicet auctor iurare debet
se litem movisse, non animo calumniandi, sed
ob solam causae veritatem, & reus simili-
ter iurare debet se exillimare iustam habere
reluctandam rationem. Imperator Iustinianus
leg. 2. eodem de iureiurando *prop. calumniae*,
hunc iurandi morem invenit, ut litigantes a
calumniosa litium prosecutione abduceret.
Quod ut validius efficeret iudicibus omnibus
remittendi hoc iuramentum facultatem ademit
his verbis loc. laud. §. 4. *Sed quia ven-
turus ne festinat quidam collusiones, aliquae
utentes, renitentes videantur, ut se huiusmodi
iuramentum, & ex praedicta distansatione
postquam sanctionem deludant; facinus, omnes
iudices, licet ex compromisso cognoscant, vi-
gorem suum exercentes (quia non pro com-
modo privatorum, sed pro communis utilitate
praesentem legem solvimus) minime pati tale
iuramentorum remitti. Rationem addit §. 8.
Sic enim non lites solum, sed etiam calumniatores
miserentur. Pluribus feculis viguit hic
iuramenti usus: sed nunc in curiis Principum
penitus obsolevit, ut Auctores communiter
advertunt. Rationem defuerunt prodi *Marta
de ord. iur. part. vi. tit. de iuramento
m. iv.* his verbis: *Unde ego puro quod litigato-
res nostri temporis potius iurati de calumniis
committenda quam vitanda; & adeo melius
esset, si ex toto tolleretur a iudicio, causa vi-
candi nisi peritura*. Hoc iuramentum calum-
niae, quod in exordio litis fit, vocatur iu-
rumentum *credulitatis*, distinctum a iuramen-
to *veritatis*. Hanc distinctionem tradit Iulius
Pacis celebris inter utriusque iuris consultius
in *Isagogicus ad Lib. II. Cod. tit. 58.* "Ter-
tium preparatorium (inquit) est bona fi-
des, quam lex a litigantibus requirit, ne te-
mere litigent. Quomobrem tam auctorem,
quam reum, de calumnia iurare iubet...
Nota hoc iuramentum esse (et nostri lo-
quuntur) de *credulitate*, non de *veritate*,
non enim iurant litigantes, se bonam
causam habere, sed ita se credere." Dis-
tinctio haec materialis est. Nam materia
proxima iuramenti, etiam credulitatis, est veritas:
quia verum est ita se credere, nempe
bonam causam habere.*

VIII. Secundum iuramentum iudiciale vo-
catur iuramentum *malitiae*, quod in progressu
litis a iudice partibus datur, quoties sibi bene
vult.

vifum fuerit; quod iuramentum *malitia* nunc appellatur etiam *calumnia*. Ufus iuris iuramenti malitia, quo litigatores iurant le extraordinarias dilataciones ad calumniandum non petituros, nec accepturos, etiamnum viget in pluribus foris secularibus quoad certos articulos, aut propositiones. Iudex, instante parte, negat, vel concedit hoc iuramentum, prout opportunum esse arbitrat. In foris vero ecclesiasticis frequentissimum est istius iuramenti usus, de quo consulti sunt Canonici.

IX. Tertium iuramentum iudiciale vocatur *suppletorium* quo inopia probationum suppletur, ius deficientibus probationibus substituitur iuramentum, tanquam ultimum remedium ad lites, & controversas dirimendas. Finis namque iuramenti est dubie veritatis manifestatio. Quare, cum in controversis veritas per probationes, vel testes deprehendi nequit, Apostolus ipse iuramentum adhibendum assignat ad litem dirimendam: *Omnis controversie eorum finis ad confirmationem est iuramentum*: Hebr. vi. Hoc iuramentum in causis civilibus appellatur *suppletorium*; in causis criminalibus nuncupatur *purgatorium*.

X. Quartum iuramentum iudiciale dicitur *litem*: quod triplex est. Unum dicitur *iuramentum veritatis*, seu *verae estimationis*, quia defertur ad probandum valorem, & quantitatem rei amitte per dolum alterius; v. g. si feritum cauponi, vel alteri servandum consignati, & ab eodem tibi restitutum fractus reris, & sigillis sublati, sitque gravis presumptio de dolo cauponis, *vis consignatarii*; aut si damnus quis passus a fure, probato furto, rei ablata oretum iuramento testetur. Hoc iuramentum nuncupatur a Iureconsultis *veritatis*. Secundum dicitur *iuramentum affectionis*, quando res tua, culpa alterius deperdit, vel destructa est, quam tu summoque utilem, commodamque reputabas, conceditur tibi iuramento pretium illius rei estimare: in quo ne duplum communis estimacionis excedas, prohibetur est. Idcirco iuramentum iudicis definitioni subiectum est. Tertium dicitur iuramentum super *interesse seculari*, & *extra nom.* v. g. numerus tuos depositum penes depositarium pro libito tuo depoluit; penes depositarium pro libito tuo depoluit; depositarius tua culpa numerus definito tempore non restituit; quam ob causam damnum tu passus es, & luctu amissionem; permittitur tibi hoc in casu, tuo iuramento interposito, damnum quod fuisse obnoxius, estimare. I. Numinis ff. de *in litem iurando*. Quod de numeris dictum est; idem dicendum de aliis rebus in quibus

damnum, vel iacturam passus fueris ob dolum depositarii.

XI. Tandem iuramentum iudiciale aliud *necessarium*, aliud *voluntarium* nuncupatur. *Necessarium* illud est quod in causa dubia, ob momentum quae litem dirimant, inopiamentum iudex defert aut ex officio, aut parte instante. *Necessarium* appellatur, tum quia inde interdum illud deferre cogitur, tum quia sine illa causa a parte, cui iudicatur, nequit recitari. Tunc actor iultum declinandum iuramentum causam habet, quando intentionem suam evidenter demonstraverit; vero reus, si causae oblivionem confitatur. *Voluntarium* est quod pars parti defert, & evitari potest. Quando tamen defertur, iudice approbante, necessarium quodammodo evadit: quoniam ille cui delatum est, iurare debet, nisi iustam habeat reculandi causam; alioquin causa cadit. Ne verborum ignoratio confusionem pariat, hoc inter deferre, & referre discernitur est, quod ille dicitur *deferre* iuramentum qui primus offert. Quando pars illud reculat, & offert adversario, *referre* dicitur.

XII. Disputant in utramque partem Iureconsulti, utrum reo, vel actori in causa dubia deferendum sit iuramentum quod *suppletorium* dicitur. Et, tanquam placita varia sint, communior tenentia est, iuramentum reo deferendum esse absolute loquendo, non actori: quia iura promissoria lunt ad abolendum quam ad condemnandum. Et revera, si actori per iuramentum *suppletorium* causam suam definire liceret, necessitas probationum de medio tolleretur; ac proinde aditus patere amplissimus falsis criminacionibus ac periuriis. Iudicis tamen est personarum contentendum, & lites qualitates, ac circumstantias serio pendere, etque illi parti, sive actori, sive reo, iuramentum deferre cui magis rationes, vel presumptiones favere perpexerit.

XIII. Illud summoque Auctores graves omnes inculcant, videlicet hoc iuramentum quod *suppletorium* vocant, non nisi in gravissima necessitate esse adhibendum. Antonius Faber *Lib. II. tit. 1. de punit. 1. nota 9. in cod.* absolute improbat hoc iuramentum *suppletorium*, illiusque usum in verteratum errorem appellat. Sed Fabri opinio erronea est: quoniam D. Paulus ad finiendas controversias, necessitate cogente, hoc iuramentum utile esse decernit. Illud solum per oculos est habendum, ut summa circumspicione, & cautione deferatur ad tollendam periurii occasiorem. Hominum enim plurimi, religione con-

tra.

tempta, faciles sunt ad peccandum; nonnulli vero usque ad superstitionem timidi (pauci tamen hi sunt) iurare non audent.

XIV. Similiter docent Auctores, in causis criminalibus, in quibus poena corporalis reo infligenda est, iuramento *suppletorio* locum non esse. Quandoquidem in his causis probationes luce clariores requiruntur: quae probationes iuramento supplere nequeunt. *4. Sciant cuncti cod. de prob. 2. q. VIII.* In actione quoque civili *famola* ab invidiam communitur tradunt Auctores ab huius iuramenti delatione. Actio famola ea dicitur quae cognita infamiam gravem reo infert, ut est furum clandestinum. Si tamen graves urgent rationes, deferri potest. Van-olpen *III. P. tit. VIII. n. 19.* absolute negat actione famola convento deferendum esse iuramentum, allegatque auctoritatem Gregorii IX. *tit. de iure iurando cap. fin.* ubi inquit Pontifex: *Nec liceat convento famola actione referre huiusmodi iuramentum.* Quae auctoritas clare opponitur assertioni *Van-expemii*. Nam Pontifex prohibet reo iuramentum sibi oblatum referre, seu regere in actorem. Ergo supponit licitum esse aliquando actione famola convento iuramentum deferre. In hac tamen actione, ut dictum est, ficti & causis non famolis, sed aditis, cuiusmodi est causa matrimonialis, requiritur plerumque semiplena probatio, quae exceptioni obnoxia non sit, & maxime praesumptio debet esse contra reum, ut actori minime suspecto iudex deferre iuramentum valeat. In causis autem non famolis, nec aditis, iustitiae semiplena probatio, nempe unicus testis, qui non sit obnoxius exceptioni, ut iudex deferre iurandum queat. Sed de iuramentis iudicialibus forsitan plerumque factis, cum eorum tractatus ad nostrum non pertinet institutum.

XV. Explicatis variis iuramentorum divisionibus, breviter disquirendum remanet, num haec iuramenta sint eisdem, vel diversae speciei. Promissorium, & assertorium iuramentum diversae constitutione speciei, defendit Castropalaus *Tom. III. tract. xvi. disp. 1. punct. 2. n. 7.* In eandem sententiam se valde propentum declarat Suarez *Lib. I. cap. xx. n. 5.* & sane rationes prodr, ac satis valde argumenta opposita resolvit. Communior sententia est, omnia iuramenta esse eisdem speciei, sive assertoria sint, sive promissoria, sive imprecatoria, sive execratoria, sive per Deum facta, sive per creaturas, sive contactu Evangelii, sive quacumque alia solemnitate.

XVI. Rationem validissimam afferunt istius sententiae patroni. Quoniam notio primaria, & essentialis cuiuscumque iuramenti est invocatio divini testimonii in veritatis confirmationem. Quod autem veritas haec praefens sit, vel preterita; quod invocatio praefata fiat per simplicem contestationem, aut per executionem; quod expresse Deum quis nominet, vel tacite, quatenus in creaturis effugiet, nullo modo rationem formalem variat iuramenti, cum Deus in telem vocetur. Sola itaque accidentalitas, & materialis diversitas est. Et quamvis in iuramento promissorio Deus non solum ut testis veritatis praefens, sed etiam ut fideiufor veritatis futurae, seu executionis rei promissae, & iuramento firmatae, invocetur; quemadmodum in execratorio invocatur ut testis fidi, & ut vindictae: nihilominus haec rationes eisdem non sunt quae inducant speciem inter iuramenta diversitatem oblationem iam datam: quia ratio formalis, a qua iuramentum suum sortitur naturam, seu notionem essentialem, est invocatio divini testimonii. Quapropter, cum haec eadem sit in omnibus iuramentis, neque varietur ex variis formulis quibus iuramenta effentur; idcirco iuramenta omnia unius eisdemque speciei debent estimari.

XVII. Non est quod tempus teramus in longiore istius controversiae discussione. Nam, si intra limites metaphysici ratiocinii consistamus, utraque opinio sua fruitur probabilitate. In genere autem moris unum iuramentum maiorem quamdam pra alio obligationem inducit: quo enim solemnioribus formulis iuramentum concipitur, eo etiam graviore illius violatio malitia indicitur, ut docet Angelicus 2. 2. q. xcvi. art. 3. ad 2. *Est gravius peccatum, si quis solemniter iuret per Evangelium, quam si per Deum in communi sermone, sicut, tum propter scandalum, tum propter maiorem deliberationem. Quibus equaliter hinc inde pensatis, gravius est, si quis per Deum iurans praerit, quam si praerit iurans per Evangelium.*

XVIII. Certum itaque est penes omnes, periuria quaedam graviorem, saltem inter eandem speciem, proferre malitiam. Sed iuxta alteram opinionem, quae assertorium iuramenta promissoria, & assertoria specie differre, malitia quoque unius periurii specie differt ab alia. Quare secundum hanc sententiam necesse erit explicare in confessione iuramenti speciem. Iuxta primam vero opinionem, si circumstantia malitiae sit valde aggravans, manifestanda pariter erit, ut suo loco demonstr-

tra.

strabitur: quidquid in oppositum dicant plures novi Doctores.

XIX. Non raro iuramenta afficiunt moralitate alterius linear, sui generis. Nam, si quis iurare, *Pereat Deus, si ita non est*, præter iuramenti maliitiam estet malitia blasphemie. Rursus, si iudici superiori, legitime præcipienti iuramentum, veritatem non patrefaceres, duplicem contraheres maliitiam, alteram perituri, alteram inobedientiam. Tandem, si in iudicio iurases in damnum alicuius, triplex peccatum perpetraret, videlicet perituri, inobedientiam, & iniustitiam.

CAPUT VIII.

Ut iuramentum licitum sit, tres conditiones sunt necessariae, veritas, iustitia, & iudicium. Alias plures iurandi regulas D. Th. assignat.

I. **I**AM capite II. huius disertationis ad-
verius hæreticos demonstratum est, iuramentum actum esse honestum, licitumque, immo virtutis actum, religionis scilicet, sive Jætie, dummodo necessariis slipatum sit conditionibus. Hoc in capite conditiones istas, quæ iuramentum comitari debent, explicandas suscipimus. Sed, antequam seorsum singulas dispiciamus, ex D. Thoma advertendum est, iuramentum non esse absolute appetendum, & frequenter usurpandum. Quare inter ea bona recensetur quæ, necessitate dumtaxat urgente, sunt appetenda; cuiusmodi est medicina, quæ bona est, posita infirmitate cui occurrit. Sic iuramentum ad propiciendum infirmitati, nimirum incredulo homini, institutum est. *Sicut medicina* (inquit Angelicus I. 2. q. lxxxix. art. 5. ad 3.) *est utilis ad sanandum, & tamen quanto est virtuosior, tanto minus nocuum induct, si non debite sanatur; ita etiam iuramentum utilis quidem est ad confirmationem; tamen quanto est magis venerandum, tantum est magis periculosius, nisi debite induatur.*

II. Porro ut iuramentum opportune adhibeatur, tres conditiones illud comitari debent, divina Scriptura sic iubente Ierem. IV. *Iurabis, Vivit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia.* Cur hæ tres conditiones requirantur, rationem assignat S. Thomas loc. cit. art. 3. in corp. *Iuramentum non est bonum, nisi ex eo bene utitur iuramento. Ad bonum autem usum iuramenti duo requiruntur, Primo quidem quod aliquis non letetur, sed ex necessaria causa, & discrete iuret; & quantum ad hoc requiritur iudicium, scilicet di-*

seretionis ex parte iurantis. Secundo quantum ad id quod per iuramentum confirmatur, ut scilicet neque sit falsum, neque sit aliquid illicitum; & quantum ad hoc requiritur veritas, per quam aliquis iuramento confirmat quod verum est, & iustitia, per quam confirmat quod licitum est. Iudicio autem caret iuramentum incautum; veritate autem iuramentum mendax; iustitia autem iuramentum iniquum, sive illicitum.

III. Ex hac angelica doctrina prefatarum conditionum sensus manifeste elucet. In omni itaque iuramento primum necessaria est veritas, in cuius confirmationem divinum testimonium invocatur. Hæc veritas, esse certitudo veritatis considerari potest & ex parte rei iurate, & ex parte iurantis. Ex parte rei iurate requiritur quod res quæ iuratur, sit vera iuxta communem intelligentiam, & consistentinam. Sic qui iurat discipulum frequentale gymnasia, verum iurat, licet aliando abuteret: quia sic communiter intelligitur. Certitudo ex parte iurantis in eo fita est quod homo iuramento rem confirmet, qualem in mente habet, seu prout scit, vel arbitratur esse veram. Si rem scit esse certam, non potest eam iurare ut dubiam; & si arbitratur dubiam esse, ut certam eam iurare nequit. In iuramento promissorio duplex veritas importatur: altera præsentis, seu dicti; altera futura, seu facti. Prior est quæ iuratur se nunc habere animum implendi quod promittit: posterior in executione futuri quod promittit consistit. Sed de hæc duplici veritate falsus insitit. Secundo requiritur iustitia: quæ non est illa peculiaris iustitiæ virtus quæ cuicque quod suum est tribuitur; sed ea iustitia ad iuramentum necessaria est quæ excludat a materia confirmanda per iuramentum quancunque rem, dictum, vel factum culpabile, iniquum, & improbum, sive iustitia, sive alteri cuique virtuti advertetur. Ille ergo in iustitia iurare dicitur qui rem iustam, honestam, licitamque iurat. Tertio necessarium est iudicium: quod non accipitur pro iustitiæ executione, sed pro prudenti consideratione; & in hoc consistit quod homo, antequam iuret, mature, seronque perpendat utilitatem, & necessitatem iurandi. Sicut enim prudentia est omnium virtutum dux, sive regula; ita potissime iuramentum dirigat. Hæc tertia conditio summoimpe necessaria est, ut iuramentum licitum sit, & virtutis actus; priores autem duo requiruntur, ne sit peccatum. Sub hoc iudicio aliquando omnes conditiones ceteræ continentur. De

De veritate, & iustitia patet: nam sicut hoc iudicium præscribit iurandum esse, attentè iudicium utilitatis, & necessitate; ita vetat iurare rem falsam, & vitiosam. Alias quoque conditiones, potissimum fidem theologicam, qua creditur Deus omnia licite, & devotionem, qua ex parte iurantis reverentia Deo debita exhibetur, sub iudicio esse conclusas, docet aperte D. Thomas loc. citat. art. 3. ad 2. *Devoitio, & fides, & omnia huiusmodi, quæ exiguntur ad debitum modum iurandi, intelliguntur in iudicio.* De hoc iudicio præclare D. Augustinus serm. xxviii. de verb. Apostol. cap. ix. *Quantum ad me perinet, iuro; sed quantum mihi videtur, magna necessitate compellus. Cum videro non mihi credi, nisi faciam; & si qui mihi non credit, non expectare quod non credit; hæc perpensa ratione, & consideratione liberata, cum magno timore dico, Coram Deo, aus resistere Deo, aut scit Christus sic esse in animo meo.*

IV. Angelicus non solum tres communes conditiones quæ iuramentum quodcumque comitari debent, explicat; sed insuper eventus persequitur illos in quibus iuramentum a culpa immune est, immo virtutis meritum habet. Sex autem assignat casus huiusmodi. I. quando iuramentum est pacis conclusio. II. necessitas conservandæ proprietate famæ. III. pro pignore fidelitatis. IV. in argumentum obedientie superiori præstandæ. V. cum urgeat necessitas ascurandi rem promissam. VI. ut credibilis reddatur veritas, quæ ut credatur, plurimum refert. In verba S. Doctoris lecti. IV. in Epist. ad Hebræos cap. vi. *Causæ autem in quibus liceat iurare, hæc sunt. Pro pace firmanda, sicut Laban iuravit Gen. xxx. Secundo pro fama conservanda. Tertio pro fidelitate tenenda, sicut feudatarii iurant dominis. Quarto pro obedientia implenda, si præcipitur a superiore aliquid honestum. Quinto pro securitate faciendâ, Sexto pro veritate attestanda. Sic iuravit Apostolus Rom. I. Testis est mihi Deus.*

CAPUT IX.

Quæ veritas requiritur in iuramento assertorio. Defectus cuiusque minime veritatis in hoc iuramento peccatum mortale est. Nonnullæ quasiuncule de periurio assertorio.

I. **V**eritas est potissima ex conditionibus necessaria ad licitum iuramentum, ut dictum est. Necessè tamen non est ut hæc veritas sit semper in re; sed satis est ut iurans

bona fide existimet rem de qua iurat, veram esse, licet reipsa aliter se haberet: seu non requiritur veritas metaphysica, sed moralis. Quare veritas non sum iuratur ex ipso objecto, seu re iurata, quam ex ipso iurantis animo. Accidere namque valet rem falsam te iurare, quia perituri; quando videlicet sincero animo putas esse veram: & contra contingere potest te iurare rem veram, & perituri, eo quod putas esse falsam. Ut omnes difficultates quæ in iuramenti assertorii vii occurrere possunt, clarius resolvantur, sequentes quasiunculas cum suis responcionibus exhibebo.

II. Quæst. I. *An qui in re levissima falsum iurat, peccet mortaliter?* Resp. Angelus, seu Summa Angelica refert Gotfredum doctentem in cap. *Quod autem*, periurium in levissima re esse veniale peccatum: quam opinionem probabilem reputat Angelus verb. *Periurium*, his verbis. *Possent tamen dici, quod mendacium iocisum non sit proprie mendacium, ut in dicto cap. Quod ait. Ideo potest teneri opinio Gosfredi, quod non peccat mortaliter, quia non proprie periuratur. Sed opinio Theologorum est iuratur. Auctor Theologia Moralit. Jesuitarum, & Henricus a S. Ignatio in præloquendo I. c. 1. hanc eandem sententiam adjuvanti Bauvio in Sum. pag. 65. edit. xv. ubi eam docet his verbis: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia propter quam velis, aut possit damnare hominem: quæ propositio est xxiv. inter damnatas ab Innocentio XI. Dominicus Viva in sua Trinita theologica interpretatur, Bauvium admittere paritatem materie in iuramento dumtaxat promissorio. Sit ita. Libenter siquidem & nos sano in sensu, quoad fieri potest, catholicos Scriptores interpretamur. Id quod negotium facillit, est, iidem omnino verbis esse conceptam propositionem damnatam ab Innocentio XI. quam cum ceteris Theologis ipse P. Viva testatur proscriptam fuisse in sensu iuramenti assertorii, non promissorii. Utumque res ista se habeat, ratio proscriptæ propositionis evidens est. Quandoquidem periurii malitia suam gravitatem non delimit ex mendacio five levi, five gravi, five iocoso, five pernicioso; sed ex irreverentia qua Deo irogatur. Porro gravissima irreverentia, & summa iniuria Deo irogatur, cum in testem falsitatis vocatur, five materia talis invocationis, five iuramenti gravissima sit, five levis. Qui enim Deum in testem falsitatis invocatur, tacite testatur Deum fallere, aut falli posse: atque adeo ex parte sui insalubrem veritatem Deo ad-**

mit. Ergo omne periurium est peccatum mortale. Quin addit Angelicus Doctor 2, 2, q. xcviij. art. 3. ubi statuit omne periurium esse peccatum mortale; addit, inquam, ad 2. periurium in re levi gravius est una parte peccatum esse quam in materia gravi. *Ille qui iocose perjurat, non evitat divinam irerentiam, sed quantum ad aliquid magis auget; & ideo non excusatur a peccato mortali.* Solus defectus considerationis, & deliberationis, seu advertentiae, a mortali culpa excusare possit; sed in tali casu non est periurium: quia ad iuramentum necessaria est deliberatio iurandi, modo infra explicando. En verba Angelici. *Ille autem qui ex lapsu linguæ falsum iurat, si quidem advertat se iurare, & falsum esse quod iurat, non excusatur a peccato mortali, sicut nec a Dei contemptu. Si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem iurandi. & ideo criminibus periurij excusatur.* Sic docent omnes Auctores, postquam Innocentius XI. damnavit recentiam propositionem.

III. Quæst. II. *An qui rem dubiam non certam, aut contra, iurat, peccet mortaliter?* Resp. Adfirmative respondent omnes Doctores. Quia qui rem dubiam ut certam, aut rem certam ut dubiam iurat, revera mentitur: ergo profert periurium, quod est peccatum mortale. Debes ergo eo modo rem adfirmare, vel negare, quo tu prudenter, rebus omnibus perpensis, eam se habere existimas. Si res tibi dubia est, solum subdubitando proferre eam debes; si certa, non dubitando, sed asseveranter eam profert.

IV. Quæst. III. *An peccet mortaliter, qui per hyperbolicam aliquid iurat, quod, ut sonat, verum non est?* Resp. Sanchez Lib. III. in Decalog. cap. xv. num. 9. Tamburinus Lib. III. in Decalog. cap. 11. §. 1. n. 4. Leander tract. 1. disp. vii. quæst. vii. Bonacina disp. xv. q. 1. punct. 4. n. 6. negative respondent, eo quod dicere aliquid falsum per hyperbolicam, & figuratam locutionem non est mendacium, nec peccatum. Laudant pro hac opinione D. Augustinum, & D. Thomam, qui 2. 2. quæst. cxi. art. 1. plura sacra Scripturæ dicta recenset quæ per figuratam significationem exponit. Hoc modo explicatur dictum illud Davidis L. Reg. x. *Ionathas, & Saul agnitis velocius, & leonibus fortiores.* Quod plures sacra Scripturæ expressiones exponantur per figuratam, & hyperbolicam locutionem, res comperita est. Quod vero homines qui neque Prophetae sunt, neque Patriarchæ, ut communiter erant illi quos fi-

gurate locutos fuisse ex Scriptura habemus, iuramento firmare valeant suas hyperbolicas assertiones, mihi minime probatur. Quæ de causa sobria & caute usurpanda sunt illa iuramenta quæ obtrudit Tamburinus loco citato, videlicet, *Iuro Petrum insipientis pollere divitiis, a me insuavis amore se diligi, innumerabiles esse tuos emulos &c.* Quoniam in primis certum est hæc iuramenta ut plurimum esse incauta, atque adeo carere iudicio, & consequenter illicita. Præterea iuramentum stricti iuris est, atque per modum medicinæ concessum: ergo urgente dumtaxat gravi morbo, sui necessitate, adhibendum.

V. Quæst. IV. *An licitum sit iurare rem quam probabiliter tantum iudicas esse veram?* Resp. Hoc quæsitum proponit La-Croix Lib. III. part. 1. cap. 11. dub. 3. q. lxx. n. 167. Respondet vero his verbis, „ Sanchez Lib. III. cap. iv. n. 10. Catriopolalus part. v. „ n. 1. alique apud Dianam part. iv. tract. „ iv. resol. 77. affirmant: quia iuras hoc quod iudicas verum: ergo non peccas: „ unde quod aliquis audit a viro notabili, „ & fide digno, potest, secundum illos AA. „ affirmare; & extra iudicium iurare esse verum. Quod aliqui apud Dianam extendunt ad iuramentum etiam in iudicio. „ Leander vero tract. 1. disp. vii. quæst. viii. pag. 46. ad examen revocans quos probabilis iudicis necessitate ad licitum iuramentum, refert Tamburinum exigentem probabilitatem quæ moralem inducat certitudinem. Ad hoc nimis rigidum reputans, hæc addit: *Sed certe quælibet probabilitas facit moralem certitudinem, ut sæpe diximus cum communi. Unde, ut bene ait Palanus, sufficit, si prudenter, hoc est secundum probabilem rationem, ita esse arbitror.* Si laxitatem istius doctrinæ deprehendere cupis, in memoriam revoces oportet principia probabilitatis, quæ in tota amplitudine Leander adhibet. Ait namque, quamcumque probabilitatem parere certitudinem moralem; ac præterea quamlibet opinionem probabilem regulam esse honestæ operationis, atque adeo iuramenti. Quæ sane assertio indefinita, & universim prolata continetur in hac propositione ab Alexandro VII. damnata, quæ est in ordine 3. *Generatum, dum probabilitate sine intrinseca, sine extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, consisti aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Leander aliter quamlibet probabilitatem, nimirum gravem, sive tenuem, genere moralem certitudinem, quam quisque prudenter sequi potest,

potest, tamquam sine conscientia regulari. Hoc expresse damnavit Ecclesia. Potiori ergo iure iuris devotendum est id quod addit Leander, nempe quemquam posse iurare rem esse veram, quam tantum probabilem iudicat. Nonne quædam docent Theologi, Deum iuramento vocari in testem veritatis? Secundum vero Leandrum, & quos citat, Sanchez, Dianam, Catriopolalum, ipsum invocare poterimus in testem probabilitatis. Quomodo iurare possumus esse verum quod non verum, sed probabile nobis tantummodo est? Verum falso, & probabile non falso, sed improbabili opponitur. Cum itaque de eadem re scripsisse occurrant contrarie rationes probabiles, poterit quisque modo eandem rem adfirmare iuramento, modo eandem iuramento negare. Potest quis secundum Probabilitatis esse opinionibus probabilitatis quam mavult sequi, & nunc unam amplecti, nunc eandem respicere. Aut saltem poterit eam partem iuramento adfirmandam, vel negandam eligere quæ sibi magis opportunior, rebusque suis accommodatior visa fuerit. Quæ omnia nedum laxitatem produunt, sed horrorem etiam incurant. Si Leander cum Auctoribus quos adducit, dixisset, posse aliquem iurare rem quam cognoscit probabilem ut probabilem; utcumque videretur ferendum. Sed cum asserat, nos posse iurare ut verum quod dumtaxat probabile existimamus, & præterea probabilitatem quamcumque inducere moralem certitudinem; id nullo modo admittere possumus. Quapropter nos opinionem Leandri tamquam falsam reicimus. Opinionem vero quam P. La-Croix ex Sanchez, alique refert, ceu improbabilem reipsumus: quoniam quæ coniectura tantum probabilis, sicuti loquitur Sanchez, cognoscimus, non possumus asserere ut vera, sed ut probabilia. Communis namque Theologorum opinio, iuramentum esse veritatem non absolute spectatam, & ut in re est; sed eo modo quo ab intellectu iurantem percipitur. Ergo, si iurans cognoscit rem ut probabilem, non potest eam iurare ut veram; & si ut veram cognoscit, nequit eam ut probabilem tantum iurare. Quod postea subdit, ad iuramentum in iudicio præstandum requiri certitudinem moralem, in ceteris vero privatis iuramentis sufficere probabilem, ut ego quidem arbitror, merum commentum est. Eiusdem liquidem rationis, est iuramentum privatum, & publicum: & eadem est ratio formalis quæ utrique speciem tribuit, invocatio nempe divini testimonii in verita-

tis confirmationem. Ergo eadem pro utroque iuramento certitudo necessaria est. Sive in iudicio, sive extra iudicium, qui cognoscit rem ut probabilem, non potest eam iurare ut veram, sed ut probabilem; & contra. Verum utique est, iuxta legem decreta in iudicio non admitti nisi iuramenta earum rerum quarum iurans habet evidentiam, seu non admitti nisi testes de visu; proindeque necessariam esse veritatis cognitionem omnino evidentem. Ceterum quamcumque politiva lege præcisa, in omni iuramento, sive publico, sive privato, necessaria est certitudo moralis, quam quæstioncula sequenti explicabimus. Dum autem quis iuramento confirmat notitiam probabilem quam habet, materia iuramenti non est vel probabilis, vel dubitatio; sed veritas probabilitatis, & dubitationis: dum enim opinor, vel dubito de re aliqua, verum est me opinari, & dubitare: idcirco, cum iuro me vel suspicacionem, vel probabilem notitiam habere de re aliqua, veritatem iuro: quia verum reipsa est me talem vel opinionem, vel dubitationem, aut suspicacionem habere.

VII. Quæst. V. *Quenam certitudo requiritur, ut quis licite iurare possit?* Resp. Ad clariorum præcedentis quæstionis explicationem, & ad pleniorum notitiam illius certitudinis quæ requiritur ut quis iurare valeat sine culpa, hæc quæstionculam dirimendam proposui. Certitudo alia est evidens, ac metaphysica, alia experimentalis, alia moralis, alia probabilis, quæ varios gradus admittit. Plurimi ex recentioribus Theologis, & Casuistis omnes docent, sufficere notitiam verisimilem, vel probabilem de re aliqua, ut quis iurare valeat. Ita docent præter laudatos nunc præced. Salmanc. tract. xvij. cap. 11. punct. 5. §. 1. n. 42. & laudant Candelium, Lessium, Azorium, & alios. Hæc opinio mihi minime probatur, & iuxta adversariorum principia falsa videtur. Nam, si ipsi docent, quamlibet opinionem probabilem parere moralem certitudinem; noque posse inter duas opiniones de eadem re eligere rem nobis opportuniorem reputatam: consequitur profecto posse nos etiam eandem rem iuramento vel confirmare, vel negare, prout tempus, & rationes nostræ postulare vident: quod quam falsum & erroneum sit, nemo non videt.

VII. Reprobata igitur hac opinione, dicimus primo, utique non requiri semper in iuramento certitudinem, seu notitiam mathematicam, & omnino evidentem, quia hæc

in pluribus haberi nequit; sed asserimus esse certitudinem moralem, que omnem prudentem dubitationem excludat. Hæc autem certitudo moralis non semper inducitur per coniecturas, & rationes probabiles, ac verisimiles: quoniam rationes tantum probabiles non auferunt omnem dubitationem: & ipsi adversarii, ut hanc dubitationem tollant, ad propositiones reflexas confugiunt. Necessaria ergo sunt fundamenta gravissima, & rationes que non certos reddant de re certa quam iurare debemus. Hæc nostra sententia clare eruitur ex Catechismo Concilii Tridentini Part. III. de secundo præcept. Decalog. sec. 2. *Primum itaque in iurando locum veritas habet, nimirum ut quod asseritur, & ipsum verum sit, & qui iurat id ita esse arbitretur, non quod temere, ac levi coniectura adductus, sed CERTISSIMIS ARGUMENTIS.* Hoc ipsum docet Cardinalis Bellarminus Lib. I. de Sacram. in gener. cap. xvii. *Etiam si habeat probabilem rationem credendi, tamen non habet certitudinem. Potest enim fieri ut patet se credere, & tamen veraciter non credat. At ad testificandum nomine Dei aliquid requiritur verissima certitudo, nec sufficit probabilis opinio, ut patet in simili de iuramento. Non enim licet iuramento, idest Dei testimonio, uti in re quam opinamur veram, sed solum in re quam certissimo sumus esse veram.* Confirmari hæc sententia potest ex his quæ scribit D. Ambrosius in Psal. cxvii. *ler. xii. num. 14. Vox ambulantis in lumine est dicere, Iuravi... Nemo bene iurat, nisi qui potest scire quod iurat. Iurare igitur iudicium scientie, testimonium conscientie est... Lux tibi prægat, si iurare disponis; idest, cognitio veritatis præcedat, ut vinculum sacramenti tibi non possit nocere.*

VIII. Verum est etiam adversarios fateri, necessarium esse certitudinem moralem; sed in hoc desunt quod doceant, hanc moralem certitudinem haberi posse per coniecturas dumtaxat verisimiles, & rationes solum probabiles. Licet enim concederem opinionem probabilem tantam certitudinem parere que sufficit per regula honeste operationis; non ob id tamen recte posset inferri tantam genere certitudinem que sufficit ad iurandum verum esse id quod tantum probabile opinamur. Maior namque certitudo requiritur ad iuramentum quam ad quancumque opinionem moralem. Ad hanc sola vera probabilitas sufficit, ut regula sit honeste operationis. At, quando quis iurat quidquam tantquam verum, non satis est quod sit probabi-

le; sed requiritur quod iuranti verum appareat; non per rationes dumtaxat probabiles, sed per principia, vel argumenta gravissima, & certa. Quæ certitudo si desit, & appareat tantum coniectura, ac rationes probabiles, tum iurans adfirmare, ac negare debet rem ut probabilem, secus ut veram.

IX. Quæst. VI. *Quæ certitudo requiritur ad iuramentum præstantium in iudicio?* Resp. In foro nœcclaria est notitia certa. Cum quis iurat de facto alterius, necessaria est notitia experimentalis, qualis habetur per visum, quia ibi testes de auditu non admittuntur. Recentēs Theologi communiter docent, sufficere unicum testem fide dignum ad iurandum extra iudicium, secus in iudicio. Sincingunt Salmanticenses, Sporer, La-Croix, & plures alii, quos ipsi citant. Sed dicendum mihi videtur, sive in iudicio, sive extra iudicium, neminem posse iurare ram ut absolute veram, quam solum ab unico teste, etiam fide digno, audiverit; sed debet eam iurare eo modo quo eam fecit, nempe vel quia compertam oculis habuit, vel quia narratione ab aliis accepit. Quamvis testis fide dignus fundamentum mihi sit ad prudenter credendum quod narrat; tantæ auctoritatis tamen mihi esse nequit hæc fides, seu credulitas, ut ipsi innixus iurare absolute veram esse quod audivi: sed solum iurare possum illud me audivisse. Cur coram iudice iurare nequimus absolute verum esse quod ab unico teste audivimus? Non alia profectione ratione, nisi quia unicus humanus testis certitudinem sufficientem ad iuramentum non inducit. Et quanquam in iudicio non agatur de proximi damno; attamen huiusmodi maxima certitudo depositur in iudicio, non tam ad damnum cuiuscumque vitandum, quam ut omnis peccandi occasio tollatur. Hoc est peculiare illud quod circa iuramenta iudicialia descendit occurrit, nimirum iudicis, ut sententiam ferant, talia exigere iuramenta, ut quod adfirmatur, oculorum testimonio innovetur, scilicet iuramenta experimentalis, ut dicitur, certitudinis. Falsum est igitur quod communiter asserunt recentēs Theologi, extra iudicium te posse iurare absolute verum esse quod tantum per probabiles rationes, & coniecturas agnoscis; sed sive in iudicio, sive extra, quod ex auditu dumtaxat scis, iurare debes ex auditu te scire; & quod tibi conitat ex visu, iurare debes tibi ex visu constare. Cuius ratio est, quia sive in iudicio, sive extra, ratio formalis iuramenti eadem est, nempe iura-

ca-

catio testimonii divini; & eadem reverentia Deo ubique & semper debetur. Hoc vero discernem est inter iuramenta iudicialia, & privata, quod iudex nihil decernit, nisi testes iurent rem visu compertam, & homines vero privati fidem sæpius adhibent, & multa deliberant (possimum tibi de tertii damno non agitur iuramentis innixi de rebus auditis. Quare, si mihi iuras te audivisse a privo fide dignissimo, nulloque exceptioni obnoxio, factum aliquid, cui homo privatus tibi fidem integram adhiberem; & prout talis notitia rationes meas, seu negotia spectaret, illa tamquam regula plurium mearum deliberationum uter; ceterum ut iudex fidem tibi non haberem, nihilque fancirem tali innixus iuramento.

X. Quæst. VII. *Quæ diligentia requiritur in inguenda veritate necessaria ad iuramentum?* Resp. Salmanticenses *loc. cit. num. 4.* respondent his verbis. » Non exigitur æquitas in diligentiâ in eam materia ad periculum tantam veritatem rei iurate, sed secundum conditionem rei adhibenda est maior, vel minor. In rebus namque maioris ponitur, deis maior est adhibenda cura quam in rebus minoris momenti. « Hæc regula mihi videtur falla. Quandoquidem non rei iurate natura, sed summa gravitas, & dignitas iuramenti norma esse debet diligentie, quæ necessaria est in inquisitione veritatis, antequam iuretur. Nonne peritium assertorium etiam in re levissima peccatum est mortale? Cur? quia non ex re iurata, sed ab iniuria divine veritati irrogata gravitas peritium reperitur. Ergo, cum iuramentum iuraturæ natura, nullo habito ad rem iuratum respectu, penes omnes gentes sit res summi momenti; ipsum procedere debet diligentia summa pro veritatis inquisitione. Solum igitur diligentia adhibenda dici potest maior vel minor non in ordine ad rem iuratum, sed ad veritatem ipsam, quæ magis vel minus obvia est & pervia. Quando vero res que iuratur, gravis momenti est, quia famam, vel fortunam proximi spectat, maior diligentia, & deliberatio requiritur non vi iuramenti, seu virtutis religionis; sed vi alterius virtutis, iustitiæ, vel caritatis: quia, si iuras falsum adversus proximum tuum in re gravi, præter peritium committis peccatum iniustitiæ. Et hoc sensu dicitur, quod quando res iurata est magni ponderis, etiam ex hoc capite requiritur gravis diligentia, ut præter peritium peccatum quoque iniustitiæ vitetur. Hæc omnia mihi certa videntur,

Conc. Theol. Tom. III.

neque negari possunt a recentioribus; quavis verbis ambiguis contrarium asserant.

XI. Quæst. VIII. *An qui notabiliter negligens est in inspicienda veritate rei quam iurat, peccet mortaliter; tamen si contingat rem quam iurat, esse veram?* Resp. Sanchez Lib. III. in Decal. cap. iv. n. 10. Leander tract. 1. disp. vii. quæst. 1. & apud ipsos Scotus, Caietanus, Richardus, Sortus, Navarrus, & communiter omnes docent, hunc peccare mortaliter: quia iste exponit se periculo peierandi, & in re gravis momenti omittit diligentiam necessariam. Ut autem validus omnia que in precedentibus quaestis dicta sunt, confirmetur; & possimum illa regula in qua diximus, notitiam probabilem, quæ satis esse potest ad regendos ceteros actus humanos, minime sufficere ad iuramentum cedendum, placet doctrinam D. Thome in medium asserere. Hæc igitur habet S. Doct. 2. 2. q. lxxxix. art. 3. ad 3. *In iuramento est periculum magnum, non propter Dei magnitudinem, cuius testimonium invocatur, tum etiam propter libertatem lingue humane, cuius verba iuramento confirmantur. Et ideo iurandi (nempe veritas, iudicium, & iustitia) magis requiruntur ad iuramentum quam ad alios humanos actus. Ea itaque probabilitas notitia quæ ad alios humanos actus sufficit, ad iuramentum satis minime est.*

XII. Quæst. IX. *An, ut scholasticus possint licite iurare aliquem socium ad scholas accessisse tempore ab universitate requisito pro cursu competendo, sufficit quod illum viderint committere scholas frequentasse?* Resp. Tamburinus Lib. III. cap. 11. §. I. num. 8. refert hunc casum ex Hurtado apud Dianam Part. V. tract. vii. ref. 10. *Scholasticus vultus probare recessum, ad quem eger duobus testibus, adhibere potest duos amicos, qui illum non viderunt interesse lectionibus; at satis non persuadent illum interfuisse: Cur id sibi iurare se id vidisse. Quam decisionem approbat Tamburinus, cui ego accedere minime valeo. Involuta namque est & valde implexa resolutio isthæc. Hi duo amici scholasticum minime viderunt; & nihil fecius iurare possunt, non se illum vidisse, sed absolute illum scholas frequentasse? Cur iurare possunt? Quia sibi satis persuadent illum interfuisse lectionibus? Cur id sibi persuadent? Nullum istius perswasionis momentum adducitur. Quare innui videtur, amicos istos iurare absolute posse, quia vel scholasticus id testatur, vel ipsi libere, & benigne ex quadam in amicis scholasticum propensione per-*

Q 3

suasi

foasi funt reipfa fcholasticum gymnasia frequenter. Nemo autem non videt, hæc fundamenta ad iuramentum satis minime esse. Si enim prelati amici iurare debent, fcholasticum interitusse lectionibus, necessum est ut vel eundem viderint, vel testes fide dignos habeant id affirmantes. Quod postea communiter docent Auctores, ad hoc iuramentum sine culpa prestandum, non oportere ut iurantes singulis diebus viderint fcholasticum scholas aduentem, verum est. Hæc enim cognitio haberi haud potest. Satisigitur erit eos scire fcholasticum communiter audivisse lectiones: quia id, & non plus exigunt universitates. Quamquam ut iuramentum debita cum religione proferatur, iurantes communem, non quotidianam in scholis presentiam iuramento firmare debent. Evitanda tamen extrema sunt. Quando iuramentum fit ad mentem interrogantis, bona fide committentibus veritate, iudicio, & iustitia, cavendum a nimia anxietate, & superfluitate est, ne dum unum extremum vitare studeas, in alterum incidas.

XIII. Quæst. X. An licitum sit persuadere alicui ut iuret veritatem quam ipse ignorat? Resp. Certum est apud omnes non licere: quia qui iurat sine certa cognitione, peccat mortaliter; ergo similiter peccat qui illum ad iurandum hoc modo, nempe sine certa cognitione, inducit. Ad cuius rei claritatem proponi solet hic casus. Petrus mercator, ut probet Paulum sibi debere centum aureos, qua revera debet, & alioquin fe eos debere negat, inducit Antonium ad iurandam veritatem illius debiti. Iurat Antonius, fe scire Paulum debere Petro centum aureos: cum tamen fallum fit Antonium hæc habere scientiam. Illius ergo iuramentum certe pernitium est. Ad restitutionem tamen non tenetur, eo quod debitum centum aureorum verum supponitur. Et quamvis Petrus mercator producat rationes que tibi fudeant verum esse creditum, non propterea in iudicio iurare potes te id scire, quin neque extra iudicium; sed solum iurare potes te audivisse a Petro, hæc pecunie summam illi a Paulo debitam esse.

CAPUT X.

De iustitia, & iudicii defectu in iuramento assertorio. Nonnulla quasi finculæ referuntur.

I. TAM supra explicatum est quid fiat cum iustitia, tum iudicium necessaria ad quodcumque iuramentum. In presentia au-

tem id potissimum discutiendum suscipimus, utrum licet defectus veritatis in iuramento assertorio semper est peccatum mortale; ita etiam defectus iustitiæ, & iudicii in eodem iuramento mortale peccatum constituat. Arque, ut nonnullas difficultates circa hoc relolvamus, sequentia quæstia proponimus.

II. Quæst. I. An defectus iustitiæ in iuramento assertorio sit peccatum mortale? Resp. Antequam directe respondeo, animadverto, dupliciter aliquem rem iniustam iurare posse. Primo, cum quis rem iniustam verum narrat ob iustam causam; puta, dum ob bonum finem iuramento confirmat peccatum vel a se, vel ab alio commissum. Hoc modo honeste, ac iuste rem iniustam, & iniustam ille iuraret. Secundo, cum rem iniustam ob malum finem manifestat: v. g. si quis revelaret occultam delictum proximi, cuius fama ex tali revelatione graviter laderetur. Hoc pædo ille rem iniustam iniusto modo iuraret, & iniuste uteretur tanquam instrumentum ad confirmandam manifestationem iniustam. In primo casu confirmaret veritatem iniquitatis commissæ, iusta causa urgente: in secundo confirmaret iniustam manifestationem delicti, sola malitia impellente.

III. Ad quæstum Salmant. tract. XVII. cap. 11. punct. 5. §. 1. n. 47. respondendo dicendo ex Suarez, Sanchez, Palao, Tamburino, & Leandro, defectum iustitiæ in iuramento assertorio non esse mortale, sed veniale peccatum; nisi iuramentum assumatur ut instrumentum iniquitatis, in quo casu peccatum esset mortale. Exemplum afferunt. Tu manifestas crimen verum, sed occultum proximi tui, quo illius fama grave damnum perperitur. Deinde, ut detractionem tuam certiorum efficias, ipsam iuramento confirmas. Tunc profecto peccas mortaliter, non solum peccato detractionis, sed etiam peccato adversus iustitiam, iuramenti comitem. Si vero tuum peccatum proprium patefacis ob iactantiam, & deliberatam oblectationem, simulque iuramento confirmas te peccatum illud commississe; peccas quidem mortaliter peccato complacentiæ, at non peccas mortaliter adversus iustitiam necessariam iuramento, sed tantum venialiter. Sic dissentit Salmant. cum Auctoribus a se citatis. Mihi probabilior videtur sententia Soti Lib. VIII. de iust. & iur. art. 3. col. 2. De secundo autem, Toleti Lib. II. cap. XXI. n. 10. & 11. Ledesmae II. Tom. Sum. tract. XI. cap. 11. dub. 4. Aragon. 2. q. lxxxix. art. 10. nimirum

mirum defectum iustitiæ in iuramento assertorio esse peccatum mortale, quando iurans assertio est peccatum mortale; si vero assertio que iuramento firmatur, sit solum venialis, veniale quoque erit crimen iuramenti. Ratio videtur manifesta: quia gravissima iniuria Deo inferitur, dum illius auctoritas adhibetur ad confirmandam assertionem graviter iniustam. Et, ut adversariorum exemplo utamur, non video disparatam rationem cur dicant, non peccare mortaliter adversus iustitiam iuramenti eum qui iuramento confirmat complacentiam assertionem graviter iniustam illi qui infamiam proximi iuramento certiorum reddit. Quandoquidem, licet ex parte rei iurata licet crimen distamare proximum quam delictari propria iniquitate commissa; at tamen ex parte modi iurandi, ut dicitur, quoties Deus in testem gravis iniquitatis adducitur, gravis illi irrogatur iniuria. Neque alicuius momenti est adversariorum responso, nempe, deficiente iustitia, adhuc finem iuramenti subsistere, qui est confirmatio veritatis: qua consistente, non vocatur Deus in testem mendacii, sed iniquitatis. Siquidem concedimus & nos, finem precipuum iuramenti esse confirmationem veritatis, veritatem esse potissimum ex conditionibus ad licitum iuramentum necessariis; & idcirco dicimus omnes, defectum veritatis, etiam in re levissima, mortale peccatum inducere; defectum vero duarum aliarum conditionum in re levi esse dumtaxat peccatum veniale. At hinc inferri minime potest, defectum iustitiæ in materia gravi non esse peccatum mortale. Concludimus itaque, quod quoties iurans utitur divino testimonio ob malum finem, seu animo culpabili, & pravo ad roborandam manifestationem

nem iniustam, five proprii, five alieni peccati mortalis, committat duplex peccatum, unum adversus illam virtutem cui opponitur res narrata, alterum adversus iustitiam iuramenti.

IV. Quæst. II. An defectus iudicii in iuramento assertorio sit peccatum mortale? Resp. De iudicio ad iuramentum assertorium requisito supra locuti sumus. Hæc iudicii conditio postulat rationabilem causam iurandi: quoties enim deest ratio, seu causa iurandi, iuramentum iudicio caret, ut dictum est. Sex quoque iurandi causas ex D. Thoma produximus cap. VIII. n. 4. Nunc addimus, tunc potissimum adesse necessitates, & causam iurandi, quando hæc duo concurrunt. Primum est, quod veritas alia via probari nequeat, nisi iuramento. Alterum est, quod probatio, nisi confirmatio illius veritatis sit necessaria, seu confirmatio illius veritatis sit publicam, aut in nempe quod cedat aut in publicam, aut in privatum utilitatem. Gradus precibus illius necessitatis prescribi nequit. Sex assignavit illius necessitatis casus D. Thomas a nobis supra relatos; præter quos alii etiam occurrere possunt. Necessitas autem ista, quando reapse adfit, vel non adfit, prudentis arbitrio relinquendum est. Regula generalis fit: abique aliqua morali utilitate nunquam adest iurandi necessitas.

V. Ut autem proposito quæsto directe respondeamus, distinctionem premitam oportet. Si res que iuranda est, sit manifeste vera, & iusta, seu licita, solumque sit defectus iudicii in expendenda necessitate iurandi, absolute loquendo non est nisi culpa venialis. Si vero defectus iudicii fit in iniquitate veritatis, tunc si negligentia levis est, culpa erit levis; si negligentia gravis, peccatum erit mortale. Responso patet ex dictis supra.

DISSERTATIO II.
DE IURAMENTO PROMISSORIO.

QUÆ hæcenus disputata sunt, iuramentum in communi, & potissimum assertorium spectant. Illud nunc est reliquum ut de iuramento promissorio sermone instruamus illud liquidum suas peculiaries habet difficultates: quoniam ultra veritatem præteritis assertionis, secum promissionem in futurum implendam deserit. In hæc autem disputatione primum omnium eas difficultates dispiciam que ad veritatem, iudicium, & iustitiam pertinent: deinde obligationis vim, quam iuramentum hoc inducit, exponam.